

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду изабрало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације, под насловом ПОДСТИЦАЊЕ МОТИВАЦИЈЕ УЧЕНИКА ЗА УЧЕЊЕ У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ, коју је поднела Ивана Бојовић, школски психолог у Медицинској школи у Ужицу. Пошто смо проучили поднету дисертацију, у могућности смо да поднесемо Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ивана Бојовић рођена је у Ужицу, 1974. године. Основну школу и Медицинску школу завршила је у Ужицу. Звање дипломираног психолога стекла је на Филозофском факултету у Београду 2000. године. Докторске студије педагогије на Филозофском факултету у Београду уписала је 2012. године и са успехом је положила све предвиђене испите и испунила све друге обавезе.

Запослена је у Медицинској школи у Ужицу од 2000. године као стручни сарадник – школски психолог, наставник психологије, здравствене психологије, дечје психологије и наставник грађанског васпитања. Од 1. септембра 2016. распоређена је на послове помоћника директора у Медицинској школи. Остали послови које обавља у школи су следећи: руководилац Стручног већа за школско развојно планирање, члан Тима за квалитет, члан Стручног већа за планирање школског програма, члан Тима за заштиту деце од насиља, члан Пројектног тима као и Тима за каријерно вођење и саветовање. Учествовала је у PISA тестирању 2003, 2009. и 2012. године, као и у Националном тестирању ученика трећег разреда. Као испитивач, учествовала је у спровођењу истраживања "Образовање и транзиција ка одраслости у визијама будућности младих Србије и Словеније", као део пројекта билатералне сарадње организоване под покровитељством Министарства за образовање, науку и технолошки развој

Републике Словеније, током 2015. године, у сарадњи са Институтом за педагошка истраживања из Београда.

Ангажована је на пословима саветника-сарадника Министарства просвете науке и технолошког развоја, за предмете, групе и области предмета, активности и стручне послове.

Као школски координатор, учествовала је у пројекту "Подршка Европске уније средњем стручном образовању" који спроводи Министарство просвете, науке и технолошког развоја, уз техничку и финансијску подршку Европске уније (ИРА 2012). Коаутор је неколико радова по конкурсима "Креативна школа" који се налазе у Базу знања као примери добре праксе. Коаутор је и реализатор пројеката за младе "Све је лако кад знаш како" I, II и IV, које финансира град Ужице. Учествује у обуци младих за вршњачку едукацију, у оквиру пројеката Ужичког центра за права детета.

Коаутор је једног уџбеника и једног приручника, као и неколико научних радова:

- Ђурић, Д. и И. Бојовић (2015). *Психологија*, уџбеник за други разред гимназије. Клетт, Београд.
- Ђурић, Д., и И. Бојовић (2015). *Приручник за наставнике психологије за други разред гимназије*. Клетт, Београд.
- Бојовић И. (2016). Примена ТАРГЕТ програма у подстицању спортске мотивације. Зборник радова са међународног скупа „Спорт, здравље и рекреација“ (42-50). Београд: Висока спортска и здравствена школа.
- Бојовић И. (2016). Индикатори примене мотивационих стратегија у планирању и припреми наставног процеса; у Л. Мишкељин, З. Шаљић и Ј. Миљковић (ур.): *Сусрети педагога – Научни скуп "Вредновање у васпитно-образовном процесу"*. Београд: Педагошко друштво Србије и Институт за педагогију и Андрагогију Филозофског факултета.
- Бојовић, И. (2017). Примена ТАРГЕТ програма за подстицање мотивације за учење у наставном процесу, *Педагогија*, бр. 1 (рад прихваћен за штампу).

Докторска дисертација Иване Бојовић ПОДСТИЦАЊЕ МОТИВАЦИЈЕ УЧЕНИКА ЗА УЧЕЊЕ У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ има 356 страна основног текста и следећу структуру: Увод (1–4); Теоријски оквир истраживања (4–161); Методолошки оквир истраживања (161–185); Анализа и интерпретација резултата истраживања (185–308); Закључци и педагошке импликације (308–344). На крају рада наведена је коришћена литература, дати су прилози са инструментима истраживања и биографија кандидаткиње.

Предмет и циљ дисертације

Формулација предмета истраживања произлази из теоријског и емпиријског приступа истраживању и значаја који карактеристике наставног процеса имају у подстицању мотивације за учење. Уочена је реална потреба за формулисањем следећег *предмета истраживања: актуелна пракса подстицања мотивације за учење у наставном процесу у основној школи из перспективе ученика и наставника.*

Кључни појмови који се користе у овом истраживању су следећи: *мотивација за учење* (перцепција самоефикасности и уверење о компетенцији, адаптивна атрибуција и уверење о способности контроле, интересовања и унутрашња мотивација, циљеви учења), *практика подстицања мотивације за учење* (планирање наставног процеса, облици групне интеракције у настави, ефикасно подучавање, моделовање, организација наставног процеса).

Циљ истраживања био је проучавање актуелне праксе подстицања мотивације за учење у наставном процесу у основној школи, кроз проучавање карактеристика наставног процеса: планирање наставног процеса, облици рада у настави, ефикасно подучавање, моделовање, употреба ИТ у настави и организација наставног процеса. На основу овако формулисаног циља истраживања постављени су следећи *задачи истраживања:*

- (1) *Испитати карактеристике наставног процеса из перспективе наставника;*
- (2) *Испитати карактеристике наставног процеса из перспективе ученика;*
- (3) *Утврдити да ли ученици одређене карактеристике наставног процеса одређују као мотивишуће или демотивишуће;*
- (4) *Утврдити да ли постоји повезаност између заступљености карактеристика наставног процеса по мишљењу ученика и утицаја који карактеристике наставног процеса имају на мотивацију ученика за учење;*

- (5) Испитати карактеристике мотивације ученика за учење у основној школи;
- (6) Испитати да ли постоје разлике између ученика и наставника у проценама карактеристика наставног процеса;
- (7) Утврдити практичне педагошке импликације за наставни процес на основу резултата истраживања.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

На основу анализе теоријских садржаја и резултата претходно спроведених истраживања, пошло се од следећих *хипотеза*: (1) Наставници делимично планирају поступке за подстицање мотивације за учење; (2) У наставном процесу преовладавају компетитивни и индивидуални облици интеракције између ученика у односу на кооперативне облике интеракције, (3) У наставном процесу делимично су заступљене карактеристике ефикасног подучавања, (4) Наставници делимично користе моделовање у наставном процесу, (5) У настави је заступљенији једнодимензионални у односу на вишедимензионални наставни процес, (6) Наставници делимично користе ИТ у наставном процесу, (7) Постоје сличности и разлике између ученика и наставника у проценама присуства одређених карактеристика наставног процеса, (8) Ученици се разликују у проценама утицаја карактеристика наставног процеса на мотивацију ученика за учење, (9) Ученици у основној школи су делимично мотивисани за учење, (10) Што су одређени поступци заступљенији у наставном процесу, ученици их више опажају као мотивишуће.

Кратак опис садржаја дисертације

Структуру рада чини пет целина: увод, теоријски оквир истраживања, методолошки оквир истраживања, приказ и анализа резултата истраживања, закључак и практичне педагошке импликације истраживања.

У теоријском оквиру истраживања разматрана је проблематика одређења појмова мотивације у различитим теоријским приступима проучавању овог појма. Поред тога, кроз приказ карактеристика наставног процеса који могу утицати на мотивацију ученика за учење обрађена је тема унапређивања наставе у циљу мотивисања ученика. На крају прве целине рада анализирани су различити приступи у истраживању и вредновању мотивације за учење.

У методолошком оквиру истраживања представљена су методолошка решења примењена у реализацији емпиријског дела истраживања. У том делу текста дефинисани су предмет, основни појмови истраживања, циљеви, задаци, методе и технике примењене у истраживању, инструменти коришћени у истраживању, узорак истраживања, ток истраживања и начин представљања и анализе добијених података.

Централни део докторске дисертације Иване Бојовић представља четврти део у којима кандидаткиња даје резултате емпиријског истраживања, њихову анализу, интерпретацију, критичку оцену истраживања и закључке и педагошке импликације истраживања. Резултати истраживања представљени су према дефинисаним задацима истраживања.

Обрадом широког обима података прикупљених инструментима истраживања, инструментом за наставнике и инструментима за ученике, добијени су следећи резултати: наставници процењују већу примену одређених поступака у наставном процесу: заступљенији су задаци и активности који су у складу са ТАРГЕТ програмом, пружа се више подршке аутономији ученика, награде и похвале употребљавају се у складу са ТАРГЕТ програмом у већој мери, флексибилнија је временска организација часа, више се примењују карактеристике ефикасног подучавања, као и кооперативно учење, наставни процес је вишедимензионални, моделовање је заступљеније. С друге стране, ученици процењују већу примену индивидуалног облика рада, већу примену компетитивних облика групне интеракције и заступљенију употребу ИТ од стране ученика у настави као средства учења.

Процене наставника и ученика се статистички значајно разликују у 13 од 15 субскала. Резултати показују да се ученици и наставници слажу у следећем: кооперативно учење је највише заступљено, затим следе индивидуални облици рада, док су компетитивни облици најмање заступљени. Наставници се разликују

у својим проценама примене одређених поступака у настави на основу предмета који предају, година радног стажа и на основу сати стручног усавршавања. Истовремено, и ученици се разликују у проценама заступљености одређених поступака у настави у погледу пола, разреда који похађају и школског успеха. Претпостављено је да су ученици у основној школи делимично мотивисани за учење, а резултати истраживања потврдили су ову хипотезу.

На основу резултата може се закључити да ученици имају развијена уверења да сопственом активношћу могу остварити циљеве које су поставили, висок ниво перцепције компетенција, односно високо вреднују способности или компетенције које су потребне да се изврше одређени задаци. У значајној мери изражена је и самодетерминација, односно осећај слободе у обављању активности које су занимљиве и важне за појединца. Најниже је одређен ниво самоцењења, односно вредновања сопствених квалитета чија је вредност незнатно преко половине укупног збира бодова. Када се говори о адативној атрибуцији и уверењима ученика о способности контроле, закључак је да ученици процењују да воле да раде на изазовним задацима, а истовремено перципирају делимично високу способност контроле. Ученици показују у већој мери заинтересованост за наставу, пошто су у преко 60% случајева њихови одговори позитивни.

Резултати указују на висок ниво вредновања академског постигнућа. Када су академски циљеви у питању, израженији су циљеви овладавања активностима и вештинама код ученика него перформативни циљеви. Заправо, ученици су више усмерени ка развоју компетенција, проширивању знања и разумевању кроз намерно учење, него ка демонстрирању вештина или извођењу активности. Поред академских значајну улогу имају и социјални циљеви, али подаци сугеришу да неконформизам није развијен у довољној мери. Ако се сагледа низ резултата са сваке субскеале појединачно добија се обједињена мера мотивације постигнућа. Подаци сугеришу да ученици имају просечан скор који је ближи просечној него максималној вредности, па се може закључити да су делимично мотивисани за учење и постизање постигнућа. Анализом дескриптивних података утврђене су разлике у нивоу мотивације ученика за учење у погледу пола, узраста и школског успеха. Даље, на основу резултата може се закључити да одређени поступци за подстицање мотивације у различитом степену мотивишу ученике. Занимљив је и

результат да велики проценат ученика показује равнодушност када су одређени поступци у питању.

Установљен је висок ниво корелације између заступљености одређених карактеристика наставног процеса и њиховог утицаја на мотивацију ученика за учење (износи 0,67). Заправо, што су одређени поступци заступљенији њихова мотивациона улога је већа. Када се сагледавају ниво мотивације ученика за учење у целини и процена утицаја одређених карактеристика наставног процеса на мотивацију ученика за учење, долази се до корелације средњег нивоа која је статистички значајна на нивоу 0,01 и која говори да што су ученици мотивисанији за учење, процењују виши ниво утицаја појединих поступака у наставном процесу на њихову мотивацију за учење.

Закључак је последња целина рада, односи се на закључна разматрања и обухвата приказ рада у целини, уз наглашавање кључних идеја, решења, података и резултата истраживања. На основу теоријских разматрања и емпиријског истраживања на крају предложен је низ практичних педагошких импликација за наставну праксу које могу помоћи наставницима да подстакну ученике на активност и мотивишу их за учење и постигнућа.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Иване Бојовић представља значајан научни и практични допринос развоју области проучавања сложеног феномена мотивације ученика за учење у наставном процесу. Истраживањем је на обухватан начин, кроз теоријски утемељен приступ, проучавана актуелна пракса подстицања и унапређивања мотивације за учење у наставном процесу у основној школи. Научни допринос дисертације огледа се у откривању кључних карактеристика праксе подстицања и унапређивања мотивације ученика, из перспективе наставника и ученика, у погледу суштинских сличности и разлика које се јављају кроз ове две перспективе сагледавања мотивације за учење и могућности њеног унапређења. Спроведено истраживање представља и допринос унапређењу методологије проучавања проблема подстицања ученика за ефикасније учење, као и методологије процењивања и мерења мотивације за учење. Добијени резултати

истраживања представљају допринос области опште педагогије и методологије педагошких истраживања, у чему се огледа кључни теоријски и методолошки допринос дисертације. Осим тога, резултати истраживања могу помоћи унапређењу квалитета наставе, односно креирању таквог наставног амбијента који промовише ангажовано и истрајно учешће ученика, што представља практични допринос дисертације. Такође, спроведено истраживање указује и на значај мишљења наставника о њиховој улози у креирању наставног процеса, улози која омогућава подстицајно деловање на ученике. Изведене практичне педагошке импликације обухватају значајна сазнања, идеје и препоруке о начинима организације наставног процеса који ће унапредити ученикову мотивацију за учење и постигнуће, као и нове стратегије подстицања повољних мотивационих уверења код ученика.

Кандидаткиња предлаже идеје и за даља истраживања која проистичу из резултата овде приказаног истраживања. Даље проучавање мотивације ученика за учење би могло да се усмери у правцу идентификовања и других конкретних поступака наставника које сами наставници и ученици процењују као најефективније у наставном процесу уопште, и у односу на различите аспекте наставног рада, као и у односу на различите образовно-васпитне циљеве. Како је ово истраживање реализовано на узорку основношколских наставника и ученика, могу се осмислити и друга истраживања у области мотивације ученика за учење у наставном процесу и проширити их и на средњу школу. То би допринело провери универзалности садржаја концепта подстицања ученика у наставном процесу, као и постојећих налаза. Од значаја би било и проучавање процеса стицања сазнања о мотивацији ученика за учење на наставничким факултетима, у оквиру педагошког и психолошког образовања будућих наставника, али и анализа стручног усавршавања наставника у области мотивисања ученика у наставном процесу. Свакако да мотивација наставника за рад и њихова процена самоефикасности, такође, могу утицати на мотивисаност ученика за учење, те се и овакве повезаности могу истраживати. Неке од карактеристика наставног процеса није било предвиђено да буду проучаване у овом истраживању, а ранија истраживања потврђују њихов утицај на мотивацију ученика за учење, као што су социјална интеракција наставник-ученик и стилови наставника у управљању разредом.

Највећи изазов у спровођењу истраживања представљало је конструисање инструмента за процену карактеристика наставног процеса од стране ученика и наставника. Било је неопходно задовољити већи број унапред постављених критеријума, што је захтевало вишемесечни рад који је обухватао проучавање литературе из ове области и израду почетне верзије инструмента. Конструисани инструменти могу бити од користи и наставницима практичарима у процесу самоевалуације рада и евалуације наставног процеса у школи.

У обради теме коришћена је одабрана литература на српском, енглеском и немачком језику која се састоји од 437 библиографских јединица, а коју чине научни и стручни радови, документа од националног и међународног значаја, који омогућавају увид у савремена истраживања мотивације за учење. Избор литературе указује на савремен и свестран приступ проучавању предмета истраживања. У закључку су прегледно изложени сви резултати, односно закључци истраживања и педагошке импликације.

Кандидаткиња ставља нагласак на чињеници да спроведено истраживање има и одређена ограничења. У истраживању је коришћен истраживачки поступак самоизвештавања, а подаци и резултати добијени самоизвештавањем могу се посматрати и кроз критички осврт, у смислу њихове поузданости и ваљаности. Недостаци могу потицати делимично од самих испитаника и њихових способности да изврше тражене процене. Испитаници могу несвесно или намерно давати и друштвено пожељне одговоре, те тада одговори не одражавају стварна понашања или мишљења испитаника. Још једно ограничење повезано је са структуром узорка испитиваних наставника и ученика, с обзиром да је истраживање спроведено с наставницима и ученицима основних школа. Стога, у закључцима кандидаткиња показује изврстан степен уздржаности по питању могућности уопштавања налаза овог истраживања и на ниво средњошколског образовања.

У дисертацији има и питања која се могу на другачији начин тумачити и образлагати, њима је могуће прићи и из других аналитичких равни, нека од истраживачких питања су могла бити детаљаније разјашњена, а могу се поставити и нека питања која се односе на начин приказа и поузданост добијених резултата. Због тога кандидаткиња на крају даје смернице за будућа истраживања, ради

деталнијег и поузданијег сагледавања и утврђивања улоге и значаја наставника у мотивисању ученика у наставном процесу.

Закључак

На основу изложеног, Комисија оцењује да докторска дисертација Иване Бојовић, под насловом ПОДСТИЦАЊЕ МОТИВАЦИЈЕ УЧЕНИКА ЗА УЧЕЊЕ У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ, испуњава услове који се овој врсти радова постављају и предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да је прихвати и одобри усмену одбрану.

У Београду, 27. фебруара 2017. године.

КОМИСИЈА:

др Радован Антонијевић, редовни професор (ментор)
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

др Лидија Радуловић, доцент
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

др Јелена Врањешевић, ванредни професор
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

др Александар Тадић, доцент
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)